

es-Sahâbetu'l-Kirâm li'l-Necefi

Muhammed Ali Ahmedîyân en-Necefâbâd, *Thk.* Merkez İhyâi't-Turasi'l-İslâmî, Tahran: el-Merkezu'l-Âlî lil-'Ulumi ve's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 2015, 3 cilt, 2090 sayfa.

Abdülalim DEMİR*

İslam dinini sonraki nesillere taşıyan ashâb-ı kirâm hakkında Şîa'nın, Ehl-i Sünnet mezheplerine göre farklı bir tutumu olduğu ehline malumdur. Ehl-i Sünnet sahabenin hepsini 'âdil olarak kabul ederken, Şîa sahabeyi diğer râvilerden ayırmamış, onları da diğer râviler gibi cerh ve ta'dile tâbi tutmuştur. Bunun neticesinde bir kısmını münafıklıkla bir kısmını fâsıklıkla itham etmiş, hatta bununla yetinmemiş Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahabenin büyük bir kısmının dinden çıktığını iddia etmiştir.¹

Sünni doktrini merkeze alarak tarih boyunca sahabenin hayatını anlatan İsti'âb², Usdu'l-Ğâbe³, el-İsâbe⁴ gibi çok kıymetli eserler yazılmıştır. Şîa mezhebinde de Ehl-i Sünnet'te olduğu gibi sahabenin hayatını müstakil olarak ele alan kitapların var olup olmadığı, benim için merak konusu olmuştur. Bu sene alan araştırması için İran'da bulunduğum sırada kitapçılarda ve kütüphanelerde Şîa mezhebine göre yazılmış sahabenin hayatlarını anlatan tabakât kitaplarını araştırmıştım. Sonuç olarak tanıtımını yapacağım bu kitap, sürekli karşıma çıkmıştır. Şîa'da müstakil olarak sahabenin hayatını ele alan ilk eser (I, s. 7) olarak kabul edilmesi hasebiyle, ülkemizde ilim ehline bilinmesinin faydalı olacağı düşüncesi, bizi bu tanıtım yazısını yazmaya sevk etmiştir. Bu kitap, alanla ilgili yazılmış olan Ehl-i Sünnet kaynaklarıyla karşılaştırılınca, oldukça yeni ve bir o kadar da özet mahiyetinde bir eser olduğu ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce Kitabın yazarı da mezhebinde bu alandaki boşluğu görmüş olacak ki böyle bir eser yazma gereksinimi duymuştur.

* Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, abdulalimdemir@hotmail.com.

¹ Kitabın yazarı da eserin mukaddimesinde buna benzer açıklamalarda bulunmaktadır. (bkz. en-Necefi, Muhammed Ali Ahmedîyân en-Necefâbâd, *es-Sahâbetu'l-Kirâm*, thk. Merkez İhyâi't-Turasi'l-İslâmî, Tahran: el-Merkezu'l-Âlî lil 'Ulumi ve's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 2015, I, s. 5.)

² Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh el-Kurtubî İbn Abdilberr, *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Ammân: Dâru'l-A'lâm, 2002, I-IV.

³ Ebu'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996, I-VIII.

⁴ Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*, thk. Ahmed Abdulmevcûd, Muhammed Mu'âvîz, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1971, I- VIII.

Kitabın tanıtımına geçmeden önce yazarını kısaca tanıtmakta yarar vardır. Tarihçi ve araştırmacı kimliğiyle ön plana çıkan Ahmediyân 1340/1919 yılında İsfahan'a bağlı Necefâbâd'ta doğmuştur. 15 yaşına kadar Necefâbâd Mahalle Mektebi'nde eğitimini aldıktan sonra İsfahan'a gitmiştir. Orada klasik medrese/havza kitaplarının bir kısmını okuduktan sonra, Şîa mezhebinin önemli eğitim ve öğretim şehri olan Kum'a geçmiştir. Kum havzasının önemli hocalarından dersler alarak klasik medrese eğitimini tamamlamıştır. Ahmediyân ismiyle ün kazanmıştır. Başta tefsir ve hadis olmak üzere temel İslam bilimlerinin muhtelif alanlarıyla ilgili 22 eser kaleme almıştır. 1417/1996 Kum'da geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etmiştir (Muhakkikin önsözü, I, s. 30-36).

Yazar üç ciltten oluşan *es-Sahâbetu'l-Kirâm* isimli eserini alfabetik sıraya göre 26 bâbtan oluşacak şekilde hazırlamıştır. İlk ciltte, 12 bâb başlığı altında 276; ikinci ciltte, 7 bâb başlığı altında 187; üçüncü ciltte 7 bâb başlığı altında 104 olmak üzere eserinde toplam 567 sahabenin hayatını ele almıştır. 26. bâbı da künyeleriyle meşhur olan sahabeye ayırmıştır. Ehl-i Sünnet'in iman etmeyişi sebebiyle sahabe olarak kabul etmediği, ancak Şîa'nın mü'min olarak kabul ettiği Hz. Peygamber'in amcası Ebu Tâlib'i 565. sahabe olarak kaydetmiş ve hayatını ele almıştır.

Müellif, kitabını yazdıktan sonra hocası Şeyh Ağa Buzurg et-Tahrânî (ö. 1970)'ye takdim etmiş, o da eseri okuyup beğenmiş ve öğrencisinin bu te'lifine *es-Sahâbetu'l-Kirâm* ismini vermiştir. Hocasının kendi el yazısıyla yazdığı kitap ve yazarının isminin yazılı olduğu sayfayı da kitabın başına eklemiştir (Muhakkikin önsözü, I, s. 37).

Ahmediyân, çağdaş bir yazar olmasına rağmen eserinde klasik yöntemi takip etmiştir. Bazı önemli klasik eserlerin mukaddimelerinde ifade edildiği gibi müellifimiz de "kendisini bu eseri yazmaya ilim ehli bir dostunun teşvik ettiğini" belirtmektedir (I, s. 5). Eserin muhakkiki dipnotta o kişinin hocası Ağa Buzurg et-Tahrânî olduğunu belirtmektedir. (Muhakkikin dipnotu, I, s. 23-24)

Yazar, Şîa'da her ne kadar başta ricâl kitapları olmak üzere bazı eserlerde sahabenin hayatlarını anlatan bölümler olsa da, müstakil olarak Hz. Peygamber'in vefatından sonra irtidat etmeyen ve sırat-ı müstakim üzere sebat eden sahabenin hayatlarının yazıldığı eserlerin olmadığını ifade etmektedir. Yazdığı bu eserin alanla ilgili yazılan ilk eser olduğunu iddia etmektedir (I, s. 23). Müellif, Şiiler'ce kutsal sayılan Irak'ın Necef kentinde başladığı bu te'lifini diğer kutsal şehirleri olan İran'ın Kum vilayetinde tamamlamıştır. Eserinde 17 şâir sahabenin hayatına yer vermiştir. Müellif, Şîa'da Hanım sahabelerin hayatını anlatan eserlerin yazılmadığını görmüş olacak ki kendisine bu eserinden sonra hedef olarak hanım sahabelerin hayatını anlatan bir eser yazmayı koymuştur. Ne yazık ki böyle eser yazmaya ömrü vefa etmemiştir. (III, s. 470) Ahmediyân, eserin mukaddimesinde kendisini bu eseri yazmaya iten sebeplerden bahsettikten sonra, Ehl-i Sünnet mezheplerinde sahabenin hayatlarını anlatan eserle-

rin önemlilerinin isimlerine işaret edip, onların zayıfla semini/şişmanı⁵ birbirine karıştırdıklarını iddia etmektedir (I, s. 7).

Yazar eserin girişinde sahabenin sözlük ve terim anlamı ile ilgili açıklamalarda bulunmaktadı. Sahabenin hayatlarının anlatıldığı bölümden önce “Fasıllar” başlığı altında üç fasıl (konu) açmıştır (I, s. 10).

Birinci fasılda müellif, sahabenin hepsinin derecelerinin birbirinden farklı olduğunu, İslam’a önce girme, ilk muhacirlerden olma, Hz. Peygamber’le beraber savaşlara katılma, onun sohbetinde daha fazla bulunma kriterleriyle dile getirmektedir (I, s. 10.) Bu konuda Sünni âlimlerle aynı görüşü paylaşmaktadır.

İkinci fasılda, sahabenin yaptıkları iyiliklerin mükâfatı ve işledikleri günahların da mücâzatının, Hz. Peygamber’i görmeyen insanlarınkinden daha fazla olacağını dile getirdikten sonra, sahabenin faziletiyle ilgili birkaç rivayet aktarmaktadır. Aktardığı rivayetlerden biri olan “Sahabilerim yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayete erersiniz.” rivayetini eleştirip sahabenin hepsine aynı derecede uyulamayacağını, onların da kendi aralarında problemler yaşadığını ve birbirlerine haksızlıklar yaptıklarını dile getirmektedir. Hilafet meselesinde sahabinin birbirine fâsıklık, münafıklık gibi çeşitli ithamlarda bulduklarını, birbirleriyle Cemel ve Siffin’de savaşıklarını, birbirlerini öldürdüklerini dile getirip hepsini hidayete ermek için uyulamayacağını belirtmektedir (I, s. 11, 12).

Bu fasılda sahabenin adaleti konusuna da değinen yazar, sahabenin birbirine karşı sarf ettikleri sözlerden, birbiriyle olan çekişmelerinden örnekler vererek, hepsinin adalet konusunda aynı kefeye konulamayacağını iddia etmekte ve bunu da Kur’an’dan bazı âyetlerle desteklemeye çalışmaktadır (I, s. 14-22).

Üçüncü fasılda sahabeyi öven ayetleri aktarmakla yetinip detaya girmemektedir. (I, s. 22-25).

Kitabın sonuna yazarın eserini yazarken yararlandığı eserlerin indeksi yer almaktadır. İndekse bakıldığında konu ile ilgili Ehl-i sünnet âlimlerince daha önce yazılmış olan *el-İsti’ab*, *Usdu’l-Ğâbe*, *el-İsâbe*, *Tabâkâtü’l-Kubrâ*⁶ isimli eserler, yazarın en çok faydalandığı kaynaklar olmuştur. Şii müelliflerce yazılmış olan *Bihâru’l-Envâr*⁷, *ed-*

⁵ Bu tabirle hadis usulünde geçen sahil ve sakim kavramlarını kast etmiş olabilir.

⁶ Ebu Abdullah Muhammed İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kubrâ*, Beyrut: Dâru’s- Sâdr, 1985. I-VIII.

⁷ Şeyh Muhammed Bakır Meclisî, *Biharu’l-Envâr el-Câmiatu li Dureri Ehbari’l-Eimmeti’l-Ethâr*, thk. Muessesetu İhyâi Kutulbi’l-İslâmiyye, Kum: İhyai Kutubi’l-İslâmiyye, 1430, I-CX. (kitap 110 ciltten müteşekkildir.)

*Derecâtü'r-Refî'a*⁸, *el-Emâli*⁹, *Kâfi*¹⁰ isimli eserlerde ikinci derecede yazarın en fazla yararlandığı eserler olmuştur (III, s. 735-748).

Tamamen Şii perspektifle yazılan bir eser olduğu için Şîa'nın hilafet konusunda eleştirdiği isimlerden, Hz. Ebubekir (ö. 13/634), Hz. Ömer (ö. 23/644), Hz. Osman (ö. 35/656), Abdurrahman b. Avf (ö. 32/652), Abdullah b. Ömer (ö. 73/692), Hâlid b. Velid (ö. 21/642), Muaviye (ö. 60/680) gibi önemli sahabenin hayatlarına yer vermemiştir. Hilafet meselesine karışmamış, Hz. Peygamber döneminde şehit olmuş sahabenin hayatlarına yer vermeye çalışmış, hatta hayatları ile ilgili yeterli bilgi elde edememişse isim ve künyelerini verip nerede şehit oldukları bilgisi ile yetinmiştir. Müellif hayatlarını ele aldığı sahabenin hepsinin bilinen künyelerini de vermektedir. Bazı sahabenin hayatlarını uzun uzun anlatıp Hz. Peygamber'le ve diğer sahabeyle olan münasebetlerinden bahsederken¹¹, bazılarının sadece isimlerini zikretmekte ve nerede şehit olduklarından bahsetmektedir¹². Bazı sahabenin hayatlarını anlatırken ilgili sahabe ile ilgili kendi görüşünü de قول/diyorum ki yan başlığı ile vermektedir.¹³

Sonuç olarak tanıtımını yaptığımız bu eser, ashâbın hayatları ile ilgili yazılmış Ehl-i Sünnet kaynaklarından bolca istifade etmiş, yöntem olarak tamamen Şii klasik usule göre yazılmış, Şîa mezhebinin sahabe hakkındaki temel görüşlerine bağlı kalmış bir eserdir. Son dönem Şii'lerinin kaç tane sahabeyi âdil olarak kabul ettiği konusunda okuyucuya bir fikir vermesi açısından önemlidir. Şîa üzerine çalışanlar için faydadan hali olmayan bir kaynak olarak raflardaki yerini almıştır.

⁸ Ali Han el-Medenî el-Hüseynî eş-Şîrâzî, *ed-Derecâtü'r-Refî'a fi Tabekâti's-Şîa*, Beyrut: Muesesetu'l-Vefâ, 1983.

⁹ Muhammed b. Hasan Tusî, *Emâli*, Tahran: Daru'l-Kutubi'l-İslâmiyye, 1414.

¹⁰ Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'küb b. İshâk el-Küleyni er-Râzî, *el-Kâfi*, Beyrut: Menşurâtü'l-Fecr, 2007, I-VI.

¹¹ Mesela: Abdullah b. Abbas (ö. 68/687-88), Abdullah b. Mes'ud (ö. 32/652-53).

¹² Mesela: Abdullah b. Kays (ö. 4/625) için Bi'ri Mâ'una'da şehit edildiği, onun dışında kendilerine ulaşan bilginin olmadığını dile getirmektedir.

¹³ Örneğin: Abd Hayr (ö. I/VII yüzyıl ?), Abdullah b. Yezid, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Nadle (ö. I/VII yüzyıl ?), ve diğer sahabenin hayatlarına bakılabilir.